

บทที่ 3

กรอบแนวคิดและวิธีวิจัย

ในบทที่ 3 นี้ เป็นการเสนอกรอบแนวคิดที่นำมาใช้ในการศึกษานี้ โดยมีพื้นฐานแนวคิดมาจาก 3 การศึกษา คือ (1) การศึกษาเรื่องการยกระดับอุตสาหกรรมไทยอย่างก้าวกระโดดด้วยวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศและการเปรียบเทียบเพื่อการปรับปรุงและพัฒนา (2) การปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมหัตถกรรมพื้นบ้านในภาคเหนือตอนบน (ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์, 2547) และ (3) โครงการวิจัยและพัฒนาระบบการผลิตเกษตรและวิสาหกิจชุมชนตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง (อภิชัย พันธเสน, 2545; อารี วิบูลย์พงศ์ และคณะ, 2550)

3.1 กรอบแนวคิดการศึกษา

จากการทบทวนวรรณกรรมนำมาซึ่งกรอบแนวคิดการศึกษานี้ โดยยึดประเด็นจากการศึกษาของ อภิชัย พันธเสน และคณะ (2545) ซึ่งใช้หลักเกณฑ์ 3 ประการ ดังได้กล่าวในบทที่ 2 ได้แก่

ประการที่หนึ่ง กระบวนการบริหารจัดการ 7 กระบวนการ ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่ชี้ให้เห็นวิธีปฏิบัติและปัจจัยเอื้อในการบริหารจัดการของธุรกิจชุมชน 7 ด้าน โดยเห็นว่าทั้ง 7 องค์ประกอบนี้มีผลกระทบต่อธุรกิจชุมชนใน 3 ด้านด้วยกัน คือ 1) เป็นกระบวนการที่มีผลต่อปัจจัยความสำเร็จหลัก 2) เป็นกระบวนการทำงานที่มีผลต่อกิจกรรมหลักของธุรกิจชุมชน และ 3) เป็นกระบวนการที่สร้างปัญหาหลักของธุรกิจชุมชน ได้แก่

- (1) การบริหารสมาชิก
- (2) การบริหารตลาดและเครือข่าย
- (3) การบริหารการเงิน
- (4) การพัฒนาผลิตภัณฑ์และเทคนิคการผลิต
- (5) การใช้แรงงานเพื่อการผลิต
- (6) การใช้วัตถุดิบเพื่อการผลิต และ
- (7) การบริหารสวัสดิการชุมชน

ประการที่สอง เกณฑ์เงื่อนไขของความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง 9 ประการ มุ่งหาคำตอบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการดำเนินการตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงและมีการประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงกับองค์กรมากน้อยเพียงไร องค์กรประกอบทั้ง 9 ประการตามเกณฑ์นี้ได้แก่

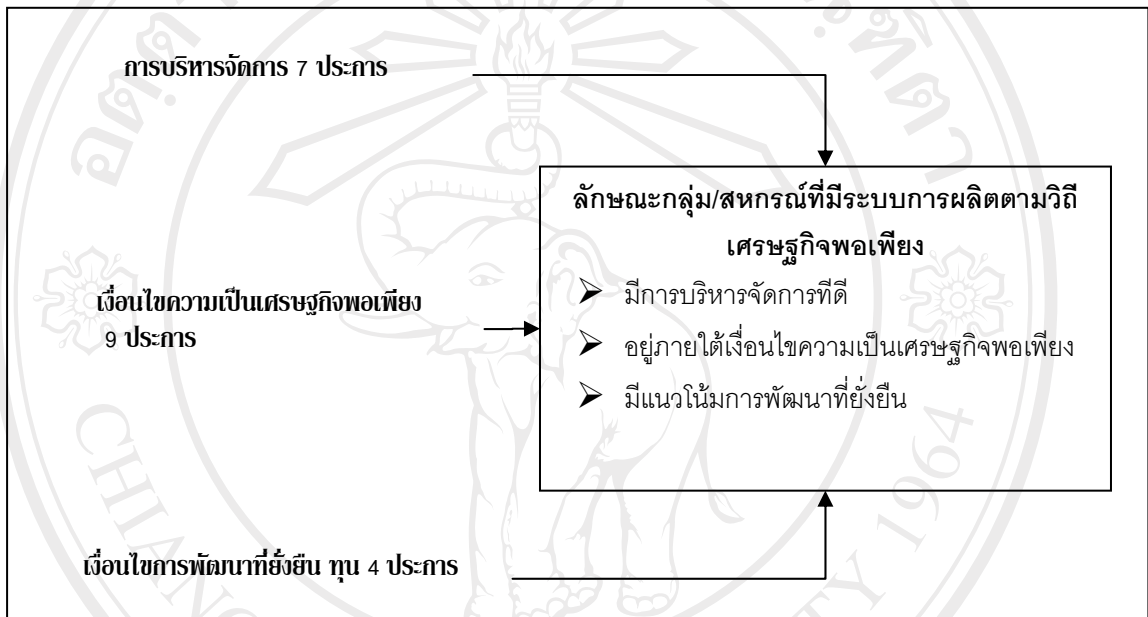
- (1) การใช้เทคโนโลยีถูกหลักวิชาการแต่มีราคาถูก
- (2) ใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพสูงสุด
- (3) เน้นการจ้างงานเป็นหลัก โดยไม่นำเทคโนโลยีมาทดแทนแรงงาน ยกเว้นในกรณีที่เกิดความเสียหายแก่ผลิตภัณฑ์
- (4) มีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ
- (5) ไม่โลภจนเกินไปและไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก
- (6) ซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ ไม่เอาเปรียบผู้บริโภค และไม่เอาเปรียบแรงงานหรือลูกค้าตลอดจนไม่เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ
- (7) เน้นการกระจายความเสี่ยงจากการมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายและ/หรือมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนผลผลิตได้ง่าย
- (8) เน้นการบริหารความเสี่ยงต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม่ก่อหนี้จนเกินขีดความสามารถในการบริหารจัดการ และ
- (9) เน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่นและการตอบสนองตลาดภายในท้องถิ่น ภูมิภาค ตลาดภายในประเทศและต่างประเทศ ตามลำดับเป็นหลัก

ประการที่สาม เกณฑ์เงื่อนไขของการพัฒนาที่ยั่งยืนคือการสะสมทุน 4 ประการ ซึ่งเป็นการประเมินว่ากลุ่มตัวอย่างมีการดำเนินการที่ก่อให้เกิดการเพิ่มขึ้นของทุนด้านต่างๆ อย่างไรบ้าง โดยจำแนกทุนเป็น 4 ประการได้แก่

- (1) มีการพัฒนาทุนมนุษย์
- (2) มีการพัฒนาทุนทางสังคม
- (3) มีการพัฒนาทุนสิ่งแวดล้อม และ
- (4) มีการพัฒนาทุนทางวัตถุหรือทุนกายภาพ

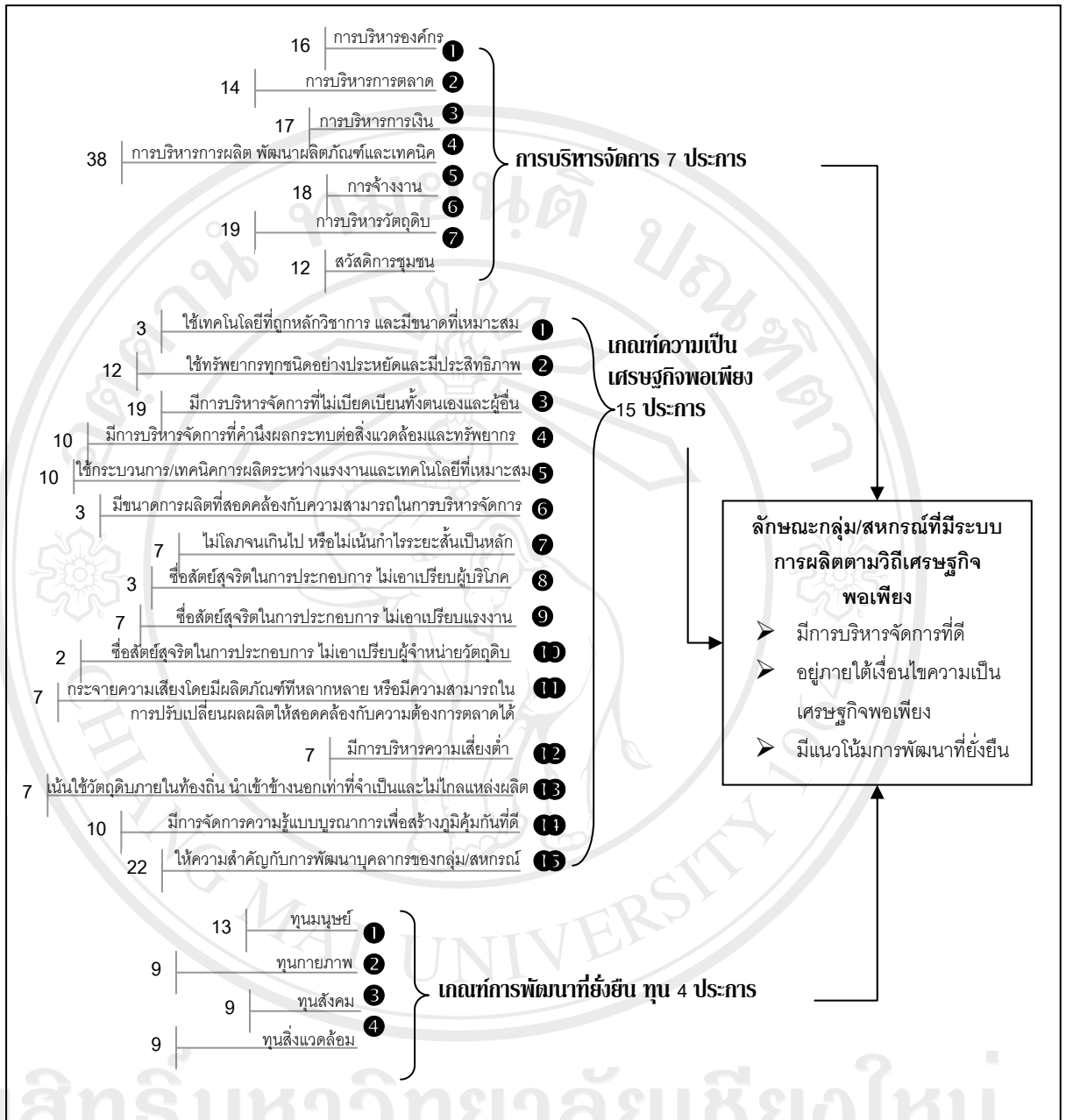
โดยนำมาประกอบกับการศึกษาแบบวิธีวิเคราะห์กรณีศึกษาในด้านบริหารจัดการธุรกิจของทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์ และคณะ (2547) ทั้งนี้เพื่อให้ได้รายละเอียดข้อมูลโครงสร้างการบริหารจัดการที่เป็นจริงและเป็นปัจจุบัน อันจะนำไปสู่การวิเคราะห์บนฐานอัตลักษณ์และภูมิสังคมของกลุ่ม/สหกรณ์ (รูปที่ 3.1)

คะแนนประเมินตนเองที่ได้จะนำไปใช้เปรียบเทียบกับคะแนนประเมินตนเองสูงสุดในแต่ละองค์ประกอบและคะแนนประเมินตนเองเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดในองค์ประกอบนั้น เพื่อระบุความสามารถของกลุ่มตัวอย่างและระบุกลุ่มตัวอย่างที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (good practice) หรือวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (best practice) ขององค์ประกอบนั้นๆ รายละเอียดองค์ประกอบและข้อความของทั้ง 3 เกณฑ์แสดงดังภาคผนวก ก

รูปที่ 3.1 กรอบแนวคิดการศึกษา

จากกรอบแนวคิดตามรูปที่ 3.1 อารี วิบูลย์พงศ์และคณะ (2549) ในโครงการวิจัยและพัฒนา ระบบการผลิตเกษตรและวิสาหกิจชุมชนตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงได้พัฒนาองค์ประกอบในหลักเกณฑ์ของเงื่อนไขความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มเติม จาก 9 ประการ เป็น 15 ประการ โดยกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์นี้แสดงดังรูปที่ 3.2

รูปที่ 3.2 ดัชนีที่ใช้และจำนวนคำถามในแต่ละองค์ประกอบ

Copyright © by Chiang Mai University
 All rights reserved

หมายเหตุ: ตัวเลขด้านหน้าองค์ประกอบ แสดงจำนวนข้อคำถามในแต่ละองค์ประกอบ

3.2 วิธีวิเคราะห์

การศึกษานี้ อาศัยข้อมูลปฐมภูมิ โดยการสร้างแบบสอบถามและเก็บข้อมูลภาคสนาม สัมภาษณ์ตัวแทนกลุ่ม/สหกรณ์ โดยแบ่งคำถามที่เกี่ยวข้องเป็น 3 ส่วน คือ (1) การทดสอบกระบวนการทำงานของกลุ่ม/สหกรณ์ 7 ประการ (2) การทดสอบหลักการหรือแนวคิดการดำเนินการของกลุ่ม/สหกรณ์ ภายใต้เงื่อนไขของความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง และ (3) การตรวจสอบความยั่งยืนของกลุ่ม/สหกรณ์ โดยพิจารณาจากการพัฒนาทุน 4 ประการ

วิธีการสอบถามใช้การ focus group ร่วมกับคณะกรรมการและสมาชิกที่เป็นตัวแทนกลุ่ม ประมาณ 5-7 คน ในการตอบคำถามร่วมกัน คำตอบที่ได้เป็นคำตอบจากความเห็นร่วมกันของตัวแทนกลุ่ม/สหกรณ์ โดยการให้คะแนนแต่ละข้อ ผู้ตอบต้องบอกเหตุผลของระดับคะแนนที่ให้ได้ และสามารถย้อนกลับเพื่อแก้ไขคะแนนในข้อที่ผ่านมาแล้วได้ ทั้งนี้การเก็บข้อมูลแบบสอบถามใช้ระยะเวลาในการเก็บเฉลี่ย 4 - 5 ครั้ง และใช้เวลา ประมาณ 4 - 5 ชั่วโมงต่อครั้ง ขึ้นอยู่กับสาระของแต่ละกลุ่ม อีกทั้งผู้วิจัยมุ่งสร้างความคุ้นเคยกับผู้ตอบแบบสอบถามก่อนในครั้งแรกๆ ของการเก็บแบบสอบถาม ทั้งนี้เพื่อลดปัญหาอคติของการประเมิน (bias) และการให้คะแนนสูงหรือต่ำกว่าความเป็นจริง (over/under estimate)

คำถามจะถามเฉพาะประเด็นสำคัญที่เป็นหัวใจของความสำเร็จในแต่ละองค์ประกอบ โดยได้ให้กลุ่ม/สหกรณ์ ประเมินตนเอง ลำดับความสำคัญตามที่เห็นสมควร และจากการทบทวนวรรณกรรมเรื่องการวัดทัศนคติ ซึ่งมีหลากหลายมาตรวัดนั้น ในที่นี้เลือกใช้มาตรวัดแบบไลเคิร์ท เนื่องจากมีมาตรไม่มากหรือน้อยจนเกินไป ซึ่งมาตรวัดแบบไลเคิร์ทมีการแบ่งเกณฑ์การให้คะแนนเป็นดังนี้

คะแนน	ระดับที่มีการปฏิบัติหรือให้ความสำคัญ
5	มากที่สุด
4	มาก
3	ปานกลาง
2	น้อย
1	น้อยที่สุด
0	ไม่สำคัญ/ไม่มี

ในองค์ประกอบของแต่ละเกณฑ์ มีคำถามไม่เท่ากัน ทั้งนี้กำหนดน้ำหนักคะแนนสำหรับแต่ละข้อคำถามเท่ากัน ดังนั้นคะแนนรวมในแต่ละองค์ประกอบจะถูกปรับให้ฐานเดียวกันที่ 5 คะแนน

วิธีการพิจารณากลุ่ม/สหกรณ์ที่มีการผลิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ใช้คะแนนเฉลี่ยแบบถ่วงน้ำหนักของคะแนนรวมทั้งหมดเป็นเกณฑ์ ซึ่งเป็นวิธีเดียวกันกับอภิชัย พันธเสน และคณะ (2545) ในการพิจารณารัฐกิจชุมชนที่มีวิธีปฏิบัติเป็นเลิศและการเปรียบเทียบเพื่อการปรับปรุงและพัฒนา และอารี วิบูลย์พงศ์และคณะ (2548) ใช้พิจารณาระดับความเป็นวิสาหกิจชุมชนของกลุ่ม/สหกรณ์

ตัวอย่างการคำนวณคะแนนเฉลี่ยขององค์ประกอบ

ในองค์ประกอบของการบริหารองค์กร มีข้อคำถามรวมทั้งสิ้น 16 ข้อ โดยคิดคะแนนเฉลี่ยของแต่ละกลุ่มตัวอย่างจากผลรวมของคะแนนทั้ง 16 ข้อหารด้วย 16 จะได้คะแนนประเมินตนเองขององค์ประกอบการบริหารองค์กรของกลุ่มนั้น ๆ และนำผลคะแนนประเมินตนเองในองค์ประกอบการบริหารองค์กรของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด (19 กลุ่ม) มารวมกันแล้วหารด้วย 19 จะได้คะแนนเฉลี่ยขององค์ประกอบการบริหารองค์กรของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อนำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างกลุ่ม/สหกรณ์กับกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด และเปรียบเทียบระหว่างระบบการผลิต ซึ่งจะใช้วิธีการเดียวกันในการพิจารณาผลทุกๆ องค์ประกอบ แสดงเป็นสูตรได้ดังนี้

$$\bar{X} = \frac{\sum x}{N}$$

\bar{X}	แทน	ค่าเฉลี่ยของคะแนนองค์ประกอบ
$\sum x$	แทน	ผลรวมของคะแนนประเมินตนเองของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด
N	แทน	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (19 กลุ่ม)